

Jóannes Dalsgaard, deildarleiðari

Sjón- ar- mið

Hví fall Allende?

— eitt dokumenterað aftursvar til

Óla Breckmann (II)

Vegna plásstrot er II. partur býttur í tvey, so leiðis at yvirliðið yvir blokadutítekini koma í næstu grein.

Bláðstj.

Í seinasta Sosiali var greitt frá og dokumenterað, hvussu tær multinationalu fyrirkurnar, serliga ITT við stuðli frá USA royndu at forða chilensku kongressuni at velja valevni hjá fólksamgonguni Unidad Popular, Salvador Allende, lækna, til forseta.

Í hesi grein skulu vit fyrst hoyra eitt sindur um búskaparpolitikkin hjá Allende; síðan verður greitt frá teimum búskaparligu tiltøkum, sum inn- og útlendskt kapitalvald saman við USA settu í verk við tí endamáli at fella Unidad Popular-stjórnina. Tað vóru hesi tiltøk, sum slættaðu vegin fyri tí hernaðarkvetti, ið beindi fyri aldargamla demokratiinum í Chile.

Henda grein byggir á tvær bókur um Chile: Dag Hareide: Chile (Pax 1973) og S. Stuparich: Tusind stjerner over Chile, dokumentariska uppskýtið til bóka. (Tiderne skifter 1976).

Búskaparpolitikkin hjá Unidad Popular og Allende

Hövuðsendamálið hjá stjórnini var at føra ein politikk, sum kundi geva chilensku fjøldini eina toluliga mansmiliga tilveru og í heila tikið at bera tað so í bandi at fólki fingi tað betur.

Hetta skuldi verða gjørt við at føra ein anti-imperialistisk og anti-monopolistisk búskaparpolitikk.

Her eigur at verða mint á, at Chile var eitt u-land, har fjøldin av fólki livdi í stórum vesældemi — eitt land, har at kalla alt náttúru-rikidemi (tað er stórt) var í hondnum á útlendskum, serstakliga norðuramerikanskum monopolfyrirkum. Av hesum ríkidemi hevði serliga koparið ómetaliga stóran týðning fyri búskapin (Hareide s. 108 ff).

Ein tilíkur politikkur var longu royndur einaferð fyrr nevniliga í 1964, tá kristiligi demokraturnir Frei var forseti. Frei »chileniseraði« koparframleiðsluna, men sáttmálarnir við norðuramerikanskum eigararnar

vóru so margháttliga orðaðir, at chilenski staturnir skuldi gera 3/4 av øllum neyðturviligum í-løgum, meðan 49% av øllum vinningi fall til útlendsku partaeigararnar. Samstundis skuldu útlendsku eigararnir ótálmaðir sleppa at leiða koparframleiðsluna í 20 ár fram, hóast staturnir átti 51% av partakapitalinum, aftaná »chileniseringina« hjá Frei (Stuparich s. 204 f).

Henda skipan bar í sær, at vinningurin hjá størstu koparfyrirkuni Kennecott fimmfaldast. Av hesum vinningi var hvør dollar furdur av landinum. Til tess at lýsa, hvussu góð forrættning hetta var, kann verða nevnt, at norðuramerikanskum koparfyrirkurnar í tíðarskeiðinum 1932-72 ferdur heim ein vinning uppá 4 milliardir dollara meðan íløgurnar høvdu verið 30 milliónir! (Hareide s. 114)

Harnæst meinti Allende, at tað var neyðugt at vinna ræðið yvir salpeturframleiðsluni eins og fáast mátti í lag ein landbúnaðarlöggáva, sum kundi minka um valdið hjá stórgóðseigarum og veita bygdaíkin-

um so mikið av jørð, at tað kundi liva av henni (Hareide s. 108 ff)

Allende og stjórn hansara, sum hevði stuðul frá sosialistaflokkinum, kommunistaflokkinum, kristiliga vinstraflokkinum, radikala flokkinum og øðrum vinstrabólkum, yvirtóku eitt land við stórum búskaparligum trupulleikum.

Inflatióin var 33% seinasta árið undir Frei, og úttanlandsskuldin 4 milliardir dollara (Hareide s. 118 ff).

Útlenskar fyrirkur kontrolleraðu 36 av 100 teim størstu fyrirkunum í Chile — flest allar høvdu monopolstöðu. Bankarnir vóru fyrri ein stóran part á útlenskum hondum og samlaða úrslitið av hesari búskaparstöðu var, at allar týðandi avgerðir vórðu tiknar út frá tí endamáli at tæna útlenskum á hugamálum og ikki út frá tí, sum møguliga kundi gagna Chile (Hareide 116 f)

Arbeidsloysið var 8,3% og sum heild kann verða sagt, at Chile var komið út í ókonumskt og figgarligt óføri aftaná mong ár við borgarligum stýri. Hetta verður nevnt fyrri at vísa á, at búskapartrupulleikar var ikki bara nakað, sum kom fyrri meðan Allende var forseti!

Tá Allende og fólksamgongustjórnin (henda samgonga verður eisini nevnd eindarfylkingin) komu til ræðið í november 1970, var alt fyrri eitt farið undir at føra búskaparpolitikk út frá teimum rætningslinjum, sum eru nevndar frammanfyri.

Ætlanin var (1) at fáa liv aftur í chilenska búskapin, sum hevði ligið í forna undir Frei og (2) at vinna á monopolinum við at nationalisera tey.

Hesin búskaparpolitikkur eydnaðist framúr væl tað fyrsta árið. Allir partar av búskapinum høvdu stóra framgongd og best gekk við idnaðarsektorinum, har framleiðsluvøksturinn var 13,6% (Hareide s. 121 ff).

Realvøkturinn í bruttonationalproduktinum var 8,5% og var hetta næsthægsti

vøktur í latinamerika (Hareide do.) Tað var bert Brasilia, ið nú lá frammanfyri Chile, men munurin var annars tann at í Chile kom vøkturinn fólkinum til góðar!

Arbeidsloysi minkaði við 4% (do.)

Her skulu verða nevnd nøkur dømi um, hvussu gagnligar fylgjur hesin politikkur hevði fyrri fjøldina av tí vanliga fólkinum í Chile: realloin hækkaði við 16%, tær sosialu veitingarnar vóru hækkaðar og viðkaðar serliga til gagn fyrri børnini, tær lægstlöntu, tær arbeidsleysu og tær, sum búðu til leigu ella vóru húsvill. 900.000 menniskju, sum undir borgarliga stýrinum høvdu verið heilt úttan rætt til sosialar veitingar, vórðu nú tikin inn undir sosialu trygdarskipanina. Bøtt varð munandi um húsaneyðina við tað at longu fyrsta árið varð byrjað at byggja 90.000 íbúðir. Til samanberingar kann verða nevnt, at undir Frei vóru bygdar 40.000 íbúðir trý tær seinastu árin hann ræddi. Heilsuræktin varð munandi bøtt við stovnseting av heilsumiðstöðum í fátækraýlingunum, samstundis sum skipað varð fyrri, at øll børn og allar barnakonur fingi ein hálvan pott av mjólk

ókeypis um dagin. Barnadeyðin fall við 10%. (Hareide s. 121 ff) Hetta seinasta fari eg at biðja lesaran minnst, tí stóðan undir Pinochet er beint tverturimóti.

Krepputekin

Samanumtikið eru búskaparfrøðingar samdir um, at búskaparpolitikkurin í fyrstu syftu eydnaðist væl. Sum heild var hetta ein politikkur, sum gekk út upp á at menna búskapin við at skapa keypiorku og harvið økt forbrúk. Hetta var við øðrum orðum eingin kollveltingarpolitikkur heldur varð nýtt eitt klassiskt keynesianskt modell.

Tað lá stak væl fyrri at føra ein tilíkan reaktivverandi politikk av tí bert 60% av idnaðarkapacitetinum var útnyttaður, takkað verið tí vánaliga og óklóka búskaparpolitikki, sum tann borgarlaga stjórnin hjá Frei hevði ført (Hareide s. 123 f)

Men hví kom Chile so kortini út í búskaparligar trupulleikar? Var tað tí at Allende, sum Óli Breckmann sigur stýrði so út av lagi vánaliga ella vóru tað aðrar orsøkir til afturgongdina?

Tiðbetur ber til at dokumentera, at Óli Breckmann sigur ósatt, at tað vóru aðrar orsøkir til trupulleikarnar. Hverjar vóru so hesar?

Framhald frá síðu 4
málið í tveimum greinum, ávikavist í bløðnum nr. 87 og 88. Vit hava m.a. tosað við sakførararnar hjá báðum partum í málinum. Vit hava eisini sett okkum í samband við

bæði Marr & Co. og Fiskasøluna, men hava onga viðmerking fingið frá hesum feløgum. Tað hava eingi villileiðandi tøl verið ella álop gjørd á Fiskasøluna í nevndu bláðgreinum.

bláðm.

Fyrirverandi bláðstjóri aftur bláðstjóri

Tann nýggi bláðstjóri á Sosialinum eitur Tór-

finn Smith. Umframt at vera fyrirkastjóri í bláðhúsum hjá Sosialinum, skal hann nú eisini reka bláðstjórastarv.

Tórfinn Smith var bláðstjóri á Sosialinum frá seinast í 1968 til í

1972. Á heysti í 1976 kom hann aftur at starvast á Sosialinum. Ikki á sjálvari bláðstjórnini, men í sjálvari fyrirsitingini. Hetta starv hevur hann røkt síðani.

Eins og í 1968 verð-

ur hann bláðstjóri, tí sitandi bláðstjóri verður landsstýrismaður. Fyri 11 árum síðani vórðu báðir bláðstjórnarnir, Ville Sørensen, sáli, og Jakup Lindenskov, valdir til landsstýrismenn.